

วิถีชีวิตของแม่ค้าบนถนนมาลิโอบโร ประเทศอินโดนีเซีย ในกระแสโลกาภิวัตน์

บุษฎี แววศักดิ์^{1*} และ ชงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร²

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิถีชีวิตของแม่ค้าบนถนนมาลิโอบโร ประเทศอินโดนีเซีย ในกระแสโลกาภิวัตน์ การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจากการศึกษาพบว่า วิถีชีวิตของแม่ค้านับตั้งแต่อดีตจนถึงในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อให้ตามทันโลกในยุคปัจจุบันนี้ โดยสิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียตามมาเป็นภาพสะท้อนที่เกิดขึ้นดังที่เห็นได้จากวิถีชีวิตของแม่ค้าบนถนนสายเศรษฐกิจแห่งนี้ ไม่ว่าจะเป็นการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนเองเพื่อความอยู่รอดในบทบาทของการเป็นแม่ค้าบนถนนมาลิโอบโร ความมีอิสระและไม่มีอิสระในการเลือกวิถีชีวิตของตนเองท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ วิถีชีวิตของแม่ค้าที่ต้องมีการมีการแข่งขันในกลุ่มแม่ค้าด้วยกันเองและเกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมเกิดขึ้น และเช่นเดียวกันมีผลด้านดีที่เกิดขึ้นคือ การเข้ามาพัฒนาพื้นที่ทั้งในเรื่องสาธารณูปโภคและเรื่องอื่นๆของหน่วยงานภาครัฐบนถนนมาลิโอบโรแห่งนี้

บทนำ

ถนนมาลิโอบโร (Malioboro) เป็นถนนสายเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่สำคัญ ตั้งอยู่ที่เมืองย็อกยาคาร์ตา (Yogyakarta) ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาที่ยาวนานของเมืองย็อกยาคาร์ตา ทำให้มีสถานที่สำคัญๆหลายแห่ง เช่น พระราชวังสุลต่าน กูซาไฟเมราปี บูโรพุทโซ และปรัมบานัน นอกจากนี้ย็อกยาคาร์ตายังมีชื่อเสียงในงานหัตถกรรมผ้าบาติกอันเป็นผลงานของเหล่าศิลปินนามอุโฆษอีกด้วย เรื่องราวเหล่านี้ล้วนเป็นมนตร์ขลัง ดึงดูดนักเดินทางจากทั่วโลกให้มาเยือนดินแดนแห่งนี้ การท่องเที่ยวจึงถือเป็นอุตสาหกรรมสำคัญของเมืองย็อกยาคาร์ตา (วิทย์ บัณฑิตกุล 2555) โดยเมืองย็อกยาคาร์ตาตั้งอยู่บนเกาะชวาซึ่งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการปกครองของประเทศ มีประชากรอาศัยอยู่ในเกาะชวาถึงเกือบครึ่งของประเทศ อินโดนีเซียเป็นประเทศหมู่เกาะที่ใหญ่ที่สุดในโลกที่หาได้ (กรณีการ์ จูทามาซ สุมาลี 2541) โดยกล่าวได้ว่าประเทศอินโดนีเซียเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่ประเทศไทยเรามีความรู้และความเข้าใจในเรื่องราวต่างๆ รวมถึงมีงานทางด้านวิชาการในประเทศอินโดนีเซียค่อนข้างน้อย ซึ่งในปีพุทธศักราช 2558 ประเทศไทยและรวมถึงประเทศอินโดนีเซียจะเข้าสู่เป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาวิจัยในพื้นที่ดังกล่าว

ปัจจุบันกล่าวได้ว่าเรื่องของโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวเราหรือเป็นเรื่องใกล้ตัวเรา โลกาภิวัตน์เป็นสำนวนล่าสุดของวาทกรรมการพัฒนาตามคำกล่าวของ ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร (2542) ที่กล่าวว่า โลกาภิวัตน์เป็นการพูดถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลกและสังคมที่มีความสลับซับซ้อน หลากหลายมิติ กล่าวได้ว่าหากประเทศใด สังคมใด ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ทันกับโลกยุคไร้พรมแดนก็จะกลายเป็นประเทศล้าหลัง

เนื่องจากโลกาภิวัตน์เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เลือกลงไม่ได้ หยุดไม่ได้ โลกาภิวัตน์ในฐานะที่เป็นวาทกรรม จึงเป็นการนำเสนอภาพของการเปลี่ยนแปลงสังคม โลกแบบเชิงเดี่ยวหรือแบบทิศทางเดียว ไม่มีทางเลือกเป็นอย่างอื่น ไม่แตกต่างไปจากการนำเสนอภาพการเปลี่ยนแปลงของวาทกรรมการพัฒนาที่ผ่านมาที่เรียกว่าทฤษฎีการทำให้ทันสมัย (modernization theory)

ดังนั้นการศึกษาวิถีชีวิตของแม่ค้าบนถนนมาลีโอบโร ประเทศอินโดนีเซีย ในกระแสโลกาภิวัตน์ เป็นการกล่าวถึงวิถีชีวิตของแม่ค้าที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต จากจำนวนร้านค้าของแม่ค้าที่มีไม่มาก กลายเป็นถนนแหล่งช้อปปิ้งขนาดใหญ่ มีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ มีร้านอาหารทางฝั่งประเทศตะวันตกอย่างอาหารจานด่วนหรือที่รู้จักกันในชื่อว่า Fastfood เช่น KFC, Mc Donald's และ Pizza ที่เปิดตัวบริเวณทั้งสองฝั่งริมถนนแห่งนี้ รวมถึงร้านค้าขนาดกลางที่เป็นอาคารตึกแถวตลอดสองฝั่งริมถนนมาลีโอบโรด้วยเช่นกัน ไม่เว้นแม้แต่ร้านค้าขนาดเล็ก เช่น ร้านแผงลอย ร้านอาหารริมฟุตบาทอย่างวารุง (Warung) และหาบเร่ ที่มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย วิถีชีวิตของแม่ค้าย่อมต้องเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทและเงื่อนไข พร้อมทั้งได้รับผลจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์ทั้งที่เป็นผลประโยชน์และผลกระทบต่อวิถีชีวิตของแม่ค้าบนถนนมาลีโอบโรแห่งนี้

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของแม่ค้าบนถนนมาลีโอบโร ประเทศอินโดนีเซีย ในกระแสโลกาภิวัตน์

วิธีการศึกษา

การศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และคอยเฝ้าสังเกตวิถีชีวิตประจำวันของแม่ค้าและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นบนถนนมาลีโอบโร รวมถึงการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการในรูปแบบของการพูดคุยสนทนา และรวบรวมข้อมูลที่ได้ไปทำการวิเคราะห์ โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย

ผลการศึกษา

จากการศึกษาและได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องวิถีชีวิตของแม่ค้าบนถนนมาลีโอบโรประเทศอินโดนีเซีย ในกระแสโลกาภิวัตน์ ผู้วิจัยพบว่าสามารถแยกเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้

1) วิถีชีวิตของแม่ค้านับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นไปตามบริบทและเงื่อนไขท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ กล่าวคือ แม่ค้าในพื้นที่บนถนนมาลีโอบโรต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนเองเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน และสามารถรับมือกับกระแสโลกาภิวัตน์ดังกล่าวได้ ดังตัวอย่างเช่น การสร้างจุดเด่นหรือเอกลักษณ์ในสินค้าของตนรวมถึงตัวแม่ค้าด้วยเช่นกัน เพราะต้องการต่อสู้กับความทันสมัยและวัฒนธรรมบริโภคนิยมของผู้คนในพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่หันไปเดินห้างสรรพสินค้า ซึ่งของตามแบบแฟชั่นสมัยใหม่ แม่ค้าบางส่วนจึงต้องหันไปขายสินค้าที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น ในแบบอินโดนีเซีย เพื่อดึงดูดลูกค้าในส่วนชองนักท่องเที่ยวต่างชาติ และก็มีบางส่วนได้ทำการผสมผสานรูปแบบสินค้าท้องถิ่นของตนกับความทันสมัยที่มาพร้อมกับกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติและคนอินโดนีเซียในพื้นที่ด้วยเช่นกัน

2) แม่ค้าบนถนนมาลีโอบโรทั้งที่มีอิสระและไม่มีอิสระที่จะเลือกวิถีชีวิตของตนเอง ซึ่งเป็นเพราะไม่สามารถต้านกระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้ามาบนถนนมาลีโอบโรได้ กล่าวคือ มีแม่ค้าทั้งในส่วนที่พอใจกับบทบาทการ

เป็นแม่ค้าของตนเอง เนื่องจากกลุ่มแม่ค้าเหล่านั้นมีรายได้เป็นจำนวนมาก และมีบางส่วนไม่พอใจกับบทบาทการเป็นแม่ค้าของตนเอง เนื่องจากเพราะรายได้ของแม่ค้ากลุ่มนี้มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการ แต่เพราะแม่ค้ากลุ่มนี้ไม่มีทางเลือกในวิถีชีวิตของตนเอง จึงจำต้องยอมสวมบทบาทการเป็นแม่ค้าและดำเนินวิถีชีวิตของตนเองต่อไป

3).เกิดการการแข่งขันภายในสังคมกลุ่มแม่ค้าด้วยกันเอง ซึ่งก็คือเกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของแม่ค้า ยกตัวอย่างเช่น แม่ค้าในส่วนเจ้าของกิจการร้านค้ากับแม่ค้าแผงลอย แม่ค้าแผงลอยกับแม่ค้าหาบเร่ กล่าวคือ แม่ค้ากลุ่มเจ้าของกิจการร้านค้าขนาดกลางมีรายได้จำนวนมากกว่ากลุ่มแม่ค้าร้านค้าแผงลอยและร้านอาหารริมฟุตบาทอย่างวาร์ุง (Warung) และเช่นเดียวกันทั้งแม่ค้าแผงลอยและแม่ค้าวาร์ุงเองก็มีรายได้มากกว่ากลุ่มแม่ค้าหาบเร่ ทำให้วิถีชีวิตในแต่ละกลุ่มแม่ค้าย่อมมีความแตกต่างกัน

4).เกิดการพัฒนาในพื้นที่บนถนนมาลิโอบโร หน่วยงานของรัฐหันมาให้ความสนใจในการพัฒนาบนพื้นที่แห่งนี้มากยิ่งขึ้น ทั้งในเรื่องสาธารณูปโภครวมถึงความเป็นระเบียบโดยการวางกฎระเบียบในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งผลพลอยได้จึงเกิดกับแม่ค้าในพื้นที่ กล่าวคือ การที่มีสาธารณูปโภคให้กับนักท่องเที่ยวก็ถือได้ว่าเป็นการอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ให้กับนักท่องเที่ยว อย่างเช่นในเรื่องของการเดินทางหรือการคมนาคมขนส่ง การมีรถประจำทางที่ใหม่และเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย และเป็นผลให้แม่ค้าได้ลูกค้าเพิ่มและมีรายได้เพิ่มขึ้นนั่นเอง

สรุปผลการศึกษา

วิถีชีวิตของแม่ค้าบนถนนมาลิโอบโร ประเทศอินโดนีเซีย ในกระแสโลกาภิวัตน์มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตามเงื่อนไขและบริบทในช่วงเวลานั้นๆ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของแม่ค้าที่เกิดขึ้นนั้นยังได้ส่งผลกระทบต่อตัวแม่ค้าเองทั้งในด้านบวกและด้านลบ ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้เป็นเพียงการศึกษาเบื้องต้น และเพื่อนำงานวิจัยนี้เป็นใบเบิกทางในการวิจัยในประเทศเพื่อนบ้านอย่างอินโดนีเซียต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรรณิการ์ จุฑามาศ สุมาลี. (2541). ยะวา-ชวาในบางกอก. The Javanese in Bangkok. กรุงเทพฯ:

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร. (2542). โลกาภิวัตน์ เอกลักษณ์ ความรุนแรง. ม.ป.ท.

วิทย์ บัณฑิตกุล. (2555). สาธารณรัฐอินโดนีเซีย. กรุงเทพฯ: บริษัทวิพริ้นท์(1991)จำกัด.